ברכת חתנים [נספח]

פשט גמרא ושאלות עליו

הגמרא במסכת כתובות בדף ז עמוד ב עסוקה בבירור המקור לכך שיש לברך ברכת חתנים דווקא בעשרה אנשים:

> אמר רב נחמן אמר לי הונא בר נתן תנא: מנין לברכת חתנים בעשרה? שנאמר: ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה. ורבי אבהו אמר: מהכא: במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל. ורב נחמן, בהאי קרא דרבי אבהו מאי דריש ביה? מיבעי ליה לכדתניא, היה ר"מ אומר: מנין שאפילו עוברים שבמעי אמן אמרו שירה על הים? שנאמר: במקהלות ברכו אלהים ה' ממקור ישראל. ואידך? אם כן, לימא קרא מבטן, מאי ממקור? על עסקי מקור. ורבי אבהו, בהאי קרא דרב נחמן מאי דריש ביה? ההוא מיבעי ליה למידרש: עמוני - ולא עמונית, מואבי - ולא מואבית, דאי סלקא דעתך לברכה, לא סגיא דלאו זקנים? ואידך? אי סלקא דעתך למידרש, לא סגיא דלאו עשרה? אין, לפרסומי מילתא, וכדאמר ליה שמואל לרב חנא בגדתאה: פוק ואייתי לי בי עשרה, ואימא לך באנפייהו: המזכה לעובר - קנה. והלכתא: המזכה לעובר - לא קנה. (כתובות, ז, ב)

נחלקו רב נחמן ורבי אבהו מה הוא המקור לחיוב עשרה בברכת חתנים. רב נחמן לומד דין זה מפסוק ממגילת רות שם נאמר שבועז לקח עשרה אנשים מזקני ישראל. ואילו, רבי אבהו לומד דין זה מכך שנאמר "במקהלות ברכו ה' אלוקים ממקור ישראל". וכך, על כל אחד מן האמוראים שואלת הגמרא מה אותו אמורא לומד מהפסוק אותו האמורא החולק עליו הביא.

אומרת הגמרא, רב נחמן לומד מפסוקו של רבי אבהו את דרשתו של רבי מאיר על כך שאפילו עוברים שבמעי אמן אמרו שירה על הים. ואילו רבי אבהו דורש מפסוקו של רב נחמן, שבועז לקח עשרה זקנים לא בשביל אירוע החתונה אלא בשביל לדרוש להם חידוש שהיה לו, שאין להתחתן עם עמוני ומואבי אך עם הנשים, מואבית ועמונית, מותר להתחתן. כלומר, כל האיסור של העמונים והמואבים לבוא בקהל הוא רק על הזכרים ולא על הנשים.

על דרשתו של רבי אבהו את הפסוק של רב נחמן, רב נחמן יכול לשאול: מדוע אם כן, בעז לקח עשרה אנשים בשביל לדרוש זאת? הדרשה לא יכלה להיאמר גם ללא עשרה? ועל כך עונה

הגמרא, אין. כלומר, כן, יש צורך בעשרה בשביל לדרוש את אותו החידוש, כדי לפרסם את הדבר. לכך מביאה הגמרא דוגמא מכך ששמואל אמר לרב חנן בגדתאה שייצא ויביא לו עשרה אנשים כדי שיאמר לו שמואל בפניהם: המזכה לעובר קנה. וחותמת הגמרא, 'והלכתא המזכה לעובר לא קנה', שלא כשמואל.

על גמרא זו נראה שיש לשאול כמה שאלות:

1. מה הוא שורש המחלוקת בין רב נחמן לרבי אבהו? מדוע רב נחמן דורש דווקא מפסוקו שלו ומדוע רבי אבהו לא מסתפק בדרשתו של רב נחמן? האם כל מחלוקתם היא רק מהיכן יש לדרוש או שמא יש ביניהם מחלוקת שורשית ועמוקה יותר?
2. על דרשת רבי אבהו אומרת הגמרא שיכול לשאול רב נחמן, מדוע היה צריך עשרה אנשים בשביל הדרשה? על כך ענתה הגמרא, יש צורך לפרסם את הדבר בעשרה אנשים וכדרשתו של שמואל. אך האם כל דרשה מצריכה עשרה אנשים? או שמא רק דרשות מסוימות יש לדרוש אותן בעשרה?
3. הגמרא מביאה את דרשתו של שמואל שהמזכה לעובר קנה, ומשם נלמד שיש לדרוש בפני עשרה. אך, מדוע הגמרא מביאה כאן והלכתא[1] המזכה לעובר לא קנה.[2] הרי, לא כאן המקום המרכזי של סוגית 'המזכה לעובר'.
4. זאת ועוד, יש לתת את הדעת על מבנה הגמרא. רב נחמן ורבי אבהו דרשו כל אחד בדרכו שאפילו **עוברים** שבמעי אמן אמרו שירה על הים, וההלכה עליה שמואל מדבר היא דין המזכה ל**עובר**. האם זה סתם מקרי או שיש לחשוב על קשר ביניהם?

נראה שיש להתחיל לבאר סוגיה זאת דרך עניין העשרה. מה הוא הצורך במניין של אנשים? יש לראות באילו מקומות אנו מצריכים עשרה, ומתוך כך נבוא לביאור סוגייתנו.

מניין

המשנה במסכת מגילה מביאה מספר דברים אותם אין לעשות בפחות מעשרה:

> אין פורסין את שמע ואין עוברין לפני התיבה ואין נושאין את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא ואין עושין מעמד ומושב ואין אומרים ברכת אבלים ותנחומי אבלים וברכת חתנים ואין מזמנין בשם פחות מעשרה ובקרקעות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן:
>
> (מגילה, ד, ג)

---

1. כך עולה גם מדבריו של השיטה, שמביא ביאור מדוע מובאת ההלכתא כאן. ראה, שיטה על הדף. ד"ה והלכתא המזכה לעובר לא קנה.

2. יכול להיות שיש לענות בפשטות שזוהי דרך הגמרא. אך, ביבמות סז: מובאת דרשתו של שמואל ולא נאמר לאחריה ההלכה. ורק ב- בבא בתרא קמב: שם מובאת הסוגיה של המזכה לעובר מובאת הלכתא לאחר דרשתו של שמואל. וראה את דברי השיטה בהמשך.

הגמרא על משנה זו מביאה את המקור לכך שדבר שבקדושה לא ייעשה בפחות מעשרה:

> מנא הני מילי? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה. מאי משמע? - דתני רבי חייא: אתיא תוך תוך, כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל, וכתיב התם הבדלו מתוך העדה, ואתיא עדה עדה, דכתיב התם עד מתי לעדה הרעה הזאת, מה להלן עשרה - אף כאן עשרה. (מגילה, כג, ב)

רבי חייא מביא גזירה שווה תוך תוך, בפסוק נאמר ונקדשתי **בתוך** בני ישראל ונאמר בפרשת קורח הבדלו **מתוך** העדה. אם גזרה שווה זו הייתה עומדת לבד היינו יכולים ללמוד שקדושה שורה בתוך עדה, אך מה היא עדה? כמה עדה מונה? על כך אומרת הגמרא שיש לגזור גזירה שווה נוספת **עדה עדה** בין עדת קורח לבין עדת המרגלים, שהרי עדת המרגלים היו עשרה (מלבד יהושע וכלב) וכך גם עדה בקורח מדובר על עשרה.[3]

עד כאן ראינו את הצורך בעשרה כבסיס להשראת קדושה. אמנם, יש בהלכה צורך בעשרה משום דבר נוסף, וכך אנו רואים בהלכות חנוכה:

> ומדליקין ומברכין (בבית הכנסת) משום פרסומי ניסא. (אורח חיים, הלכות חנוכה, תרעא, ז)

פוסק השולחן ערוך שיש להדליק מלבד ההדלקה בבית של כל אחד ואחד גם בבית הכנסת, משום פרסום הנס. ובאופן בהיר אף יותר אפשר למצוא עד לצורך בעשרה בשביל פרסום הנס בהלכות תפילה. שם פוסק השולחן ערוך בסימן נה סעיף ו':

> ואם התחיל אחד מהעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמהם, או שהוא ישן, אפילו הכי מצטרף עמהם. (אורח חיים, נה, ו)

אף ישן מצטרף להשלים לעשרה של מניין. על כך מעיר המשנה ברורה במקום:

> או שהוא ישן עיין בפמ"ג שכתב דה"ה לענין זימון עשרה ג"כ ישן מצטרף לדעת הש"ע

---

3. מעניין לחשוב על כך שדין אמירת דברים שבקדושה בעשרה נלמד דווקא מהמרגלים ומעדת קורח. עדה היא גם שם לעם ישראל, אפשר לומר שעדה מבטאת קבוצה בציבור שראויה לייצג את העם. עם ישראל עמו של הקב"ה מופיע את אור ה' בעולם בעצם התגלותו כציבור. הציבור הקטן ביותר הוא עשרה, כאשר כל היחידים נעשים דבר אחד. במרגלים ובעדת קורח אנו רואים שהיתה שם התאספות, התאחדות סביב דבר משותף, מה שהפך אותם להיקרא עדה. מתי אפשר להיכנס לתוך משהו? כאשר יש מסגרת, אותה מסגרת היא הנקראת עדה, ועל כן יש להבדל **מתוכה**, לא להיות חלק ממסגרת שהיא רעה. ובישראל כל מסגרת, כל הופעה ציבורית היא הופעה של האחדות של אור ה', אמנם המרגלים וקורח התאחדו סביב דבר שלילי, אך אולי יש להציע שעצם ההתאחדות של ישראל בעומקה אפילו סביב דבר פסול, יש בה נקודה פנימית המלמדת על האחדות הקיימת בעולם. ומשם אנו צריכים לקחת את זה למקום של קדושה אמיתית, הקדושה חלה רק כאשר יש ביטוי לאחדות בעם, והאחדות הבסיסית ביותר היא הפיכת היחידים לקבוצה, לעדה- בכך אנו נותנים מסגרת, מקום לשכינתו של הקב"ה לשרות **בתוכנו**. תלונת קורח הייתה על המעמדות בעם, ומדוע תתנשאו על קהל ה', בעומק יש נקודת אמת בטענתו של קורח, אין מישהו שהוא מעל העם, כולנו יצירי כפיו של הקב"ה. ונראה שעצם ההתאחדות סביב דבר מסוים בעם, נובעת בעומק מהבנה שיש קשר בין הברואים, וההבנה הזאת חלילה יכולה להוליד דברים רעים כמו בקורח ובמרגלים, אך יש לנו לקחת את האחדות הזאת ולהבין שבה אנו נעשים אחד וכאשר אנו נעשים אחד אנו מתחברים אל הקב"ה ויכולה שכינתו לשרות בתוכנו.

כמו לענין תפלה, ולענין קריאת התורה ונשיאת כפים צ"ע, אך לענין קריאת המגילה בודאי אין הישן מצטרף לעשרה לכו"ע דבמגילה בעי עשרה לפרסומי ניסא ובישן ליכא פרסום (משנה ברורה, אורח חיים, נה, לג)

אמנם לעניין מניין מצטרף הישן אך לעניין קריאת מגילה ישן לא מצטרף, מפני שקריאת המגילה בעשרה היא משום פרסום הנס ואי אפשר לפרסם את הנס למי שישן. אם כן, נפקא מינה עיקרית בין אם נאמר שהצורך בעשרה הוא משום קדושה או שמא הצורך הוא משום פרסום הנס היא האם ישן מצטרף לאותו המניין. נפקא מינה נוספת אנו מוצאים לעניין צירוף נשים:

מגילה בי"ד ובט"ו צריך לחזור אחר עשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורים אותם ביחיד. הגה: ויש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה... (אורח חיים, תרצ, יח)

הרמ"א מביא להלכה שיש להסתפק האם נשים יכולות להצטרף להיות כחלק מעשרה של קריאת המגילה. אך, מדוע שיהיה שונה הדין כאן מכל צורך למניין שבו אין נשים מצטרפות?

הבן איש חי בשו"ת רב פעלים עוסק בסימן זה האם מחילה שצריכה להיאמר בפני עשרה צריכה להיאמר בפני עשרה גברים דווקא או שמא אף נשים נחשבות לעניין הזה חלק מהעשרה, שהרי כל הצורך בעשרה לעניין מחילה הוא כדי לפרסם את הדבר.

ונ"ל בס"ד להוכיח דגם בנשים חשיב פרסום, דאיתא בש"ע סי' תר"ן מגילה בי"ד וט"ו צריך לחזור אחר עשרה, וכתב רמ"א דיש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה, ועיין מג"א ס"ק כ"ד, ומצינו שם דאיכא פלוגתא די"א מצטרפות, וי"א אין מצטרפות משום פריצותא, וכמ"ש הטור סי' תרפ"ט, ועיין פר"ח דכל דאיכא היכר צירוף אינם מצטרפים משום פריצותא ע"ש, הרי התם טעמא דבעינן עשרה הוא משום פרסומי ניסא, ועכ"ז אי לאו משום דניכר היכר צירוף דחשיב פריצותא דדמי לזימון הנז"ל הוה אמרינן איכא פרסומי בנשים, ובזה נפשט הספק אשר נסתפקנו בנירות חנוכה, **די"ל מהני צירוף נשים בעבור פרסום הנס**, וה"ה נמי דנפשוט ספק הרב פתחי תשובה בענין מחלל שבת בפרהסייא בפני נשים דוקא דחשיב פרהסייא ופסול. (שו"ת רב פעלים, חלק ב, אורח חיים, סב)

בתוך דבריו מביא הבן איש חי הוכחה שאף בנשים שייך פרסום הנס, זאת הוא מביא מקריאת מגילה, מתוך דברי הרמ"א אותם ראינו. והוא הדין לעניין נרות חנוכה בבית הכנסת שמועיל צירוף נשים לעניין פרסום הנס.

אם כן, ראינו שתי נפקא מינות עיקריות בדברי הפוסקים בין מקרים בהם הצורך בעשרה הוא משום קדושה ובין מקרים בהם הצורך בעשרה הוא משום פרסום הדבר, וכך לגבי נשים וצירוף אדם ישן למניין. מצד קדושה יש צורך במסגרת של עשרה כדי שיהיה מקום לשכינה לשרות, ודבר זה יכול להתקיים רק על ידי עשרה גברים. ואילו לפרסום הנס, צריך שיהיו עשרה אנשים או

נשים שיהיה אפשר לפרסם בפניהם את הנס.[4] בנוסף, יכולה להיות נפקא מינה תיאורטית במקרה בו בעל הנס הוא חלק מהעשרה או שמא החיוב הוא לפרסם לעשרה אחרים מלבדו.

קדושה ופרסום נס בחתונה

ראינו שישנם שני סוגי מניינים שונים, יש מניין שמביא קדושה ויש מניין שבא מתוך הצורך בפרסום הדבר. כעת, יש להבין לשם מה צריך עשרה בברכת חתנים? מאיזה טעם? נראה שרב נחמן לומד את הצורך בעשרה בברכת חתנים מכך שבועז לקח עשרה זקנים אחרים, משמע שיש כאן צורך בעשרה מלבד בועז, מלבד החתן. אם כן, יש כאן אולי **דגש על הסתכלות מצד פרסום הדבר**, החתונה. וכך אף רבי אבהו מבין שיש כאן פרסום של דבר מסוים, אלא שהוא אומר שאין כאן פרסום של הנישואים או של ברכת חתנים אלא של הדרשה עמוני ולא עמונית.

ואילו רבי אבהו דורש מהפסוק במקהלות. רש"י על כך אומר קהל, ואין קהל אלא עשרה ועל כך רש"י מביא את הלימוד של עדה עדה שקדושה שורה רק על עשרה. אולי אין הכוונה לקדושה ממש, אלא כמו שדרשנו על מציאות של עשרה אנשים, שזוהי הפלטפורמה שעל ידה יורדת ומגיעה השכינה לעולם, כך גם פה יש צורך בפלטפורמה של עשרה בשביל לברך את השבע ברכות.

לאחר שהצענו אם כן שהמחלוקת בין רב נחמן לרבי אבהו היא מחלוקת על האם ברכת חתנים היא פרסום הדבר או שמא יש לדמותה לדבר שבקדושה, כעת עלינו להבין מדוע כל אחד אומר כפי שהוא אומר.

"איש ואישה זכו שכינה ביניהם" את המושג שכינה פגשנו כבר במניין והנה כאן גם במציאות של נישואים מוצלחים השכינה היא חלק מהחתן והכלה. אפשר שהשאלה שיש לשאול היא מכוח מה השכינה שורה ביניהם, האם מכוח הכלל או שהשכינה קיימת בזוג בפני עצמו. רצוני לומר, אם נבין שהשכינה הקיימת עם בני הזוג היא מכוח הכלל שהם חלק ממנו אזי מניין העשרה בחתונה בשבע הברכות הוא המוריד ומביא את השכינה לזוג הזה, מתוך הכנסות החתן והכלה אל תוך הכלל, ומתוך הראייה של החתונה כחתונה כללית ולא פרטית השכינה מצטרפת אל הזוג. ולאידך גיסא, אפשר לומר ששכינה שורה על הזוג בפני עצמו. ועל הזוג יש לפרסם את השכינה, ולשבח ולהודות לקב"ה על ההצלחה ועל השמחה, ובכך הם מפרסמים את זה לרבים, והרבים שותפים לחתונה מצד פרסום הדבר.

כלומר, בעומק יש לראות ולהבין האם הדגש בחתונה הוא על זוג שמתחתן שמפרסם את הדבר לרבים או שמא מדובר כאן על הכלל שנעשה שלם יותר ומאוחד יותר בעקבות כך שיש זוג חדש שבא לעולם.

---

4. אם אין בעיות צדדיות כגון פריצות שבגינן לא ניתן לצרף את הנשים למניין. ולגבי דין חתן והאם הוא נחשב כחלק מהעניין, לא נכנסו כאן.

חתונה כללית- ברגע החתונה החתן והכלה מתקשרים אל כלל ישראל ונעשים כחלק מן הכלל, כחלק מן העדה, החתונה בונה עוד קומה, עוד נדבך בעם ישראל כולו. יש פה הורדת שכינה לעוד בית, שכינה שיורדת בעקבות אותה הזוג אך מוסיפה אור לכל העם כולו.

חתונה פרטית- החתונה היא זיווג בין החתן והכלה, והיא בניין קודם כל שלהם, ומתוך שייבנו את עצמם ממילא גם הכלל יבנה. אך השכינה קיימת בזוג שצריך לפרסם את שכינתו ולהודות לה' בפני הציבור.

דרשתו של שמואל והקשרה לסוגיה

מתוך דברינו, נראה כי יש לגשת אל דרשתו של שמואל. הערנו לעיל על הקשר שיש בין הדרשה שעוברים אמרו שירה לבין דרשתו של שמואל שהמזכה לעובר קנה. ובאמת מבין החת"ס שקשר הדוק קיים בין דרשתו של שמואל לדרשה המובאת קודם לכן בגמרא:

> זיל אייתי לי בי עשרה ואימא לך באפייהו המזכה לעוברים מוז"ה במהרשש"ך דהא דקנה העובר אתי' לי' מדעוברים אמרו שירה בים ש"מ יש מציאות לעובר במעי אמו וכבא לעולם דמי ...(חתם סופר, כתובות, ז, ב)

מביא החת"ס את דברי המהרשש"ך שמניין לשמואל שהמזכה לעובר קנה? מתוך הדרשה הקודמת בסוגיה שם למדנו שאפילו עוברים שבמעי אמן אמרו שירה על הים, ומכאן שיש מציאות לעובר, והוא נחשב כבא לעולם ואפשר לזכות לו.[5]

אך מה כוונת הדרשה האומרת שאפילו עוברים אמרו שירה? הרי סוף סוף מציאותית הם אינם בעולם. ונראה לפרש שביאור הדרשה הוא, שכולם ללא יוצא מן הכלל אמרו שירה, אפילו עוברים שבמעי אמן. עובר הוא דבר שכביכול אין לו מציאות עדיין, הוא נמצא בתוך גוף אמו, בטל לה מבחינה מציאותית. דווקא בעובר אנו רואים מציאות בה אחד נתלה באחרים, או שמא יש לומר שייך לאחרים, שייך לאימו. על כך בא שמואל בדרשתו בפני עשרה לומר, לעובר יש מציאות בפני עצמו ויכול הכלל לזכות לו.

אם כנים הדברים, דברי שמואל קשורים לסוגייתנו באופן מובהק. שהרי הם עצמם עסוקים ביחס שבין הכלל לבין הפרט. פרט שעומד בפני עצמו ולא בטל בכלל, כמו הדרשה על עוברים שבמעי אמן. וכך כל סוגייתנו עוסקת ביחס בין הזוג המתחתן לבין הציבור העומד בחתונה הצריך להיות חלק ממנה, וכפי שביארנו לעיל בהרחבה, האם הזוג הוא חלק מהציבור ושייך בו או שמא עומד הוא בפני עצמו.

---

5. וראה בחת"ס תירוץ נוסף אפשרי, העומד לתוספות. ובקצרה: אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אך מקנה לדבר שלא בא לעולם, כעובר. אך גם תירוצו השני יוצא מתוך ההבנה שיש מקום לחשוב על קשר בין דרשתו של שמואל לבין הדרשה על עוברים שבמעי אימן.

דרשתו של שמואל אינה רק חידוש שיש לפרסמו ברבים, אלא היא דרשה השייכת במהותה אל הכלל, אל היחס בין היחיד שאפשר ובטל אל הכלל.[6] כך, גם הדרשה של עמוני ומואבית היא דרשה הקשורה להכנסות שלהם אל כלל ישראל, ועל כן דרשה זו היא דרשה שיש לדורשה בעשרה.

גם על פי רבי נחמן הפרסום של החתונה הוא משום שיש כאן תוספת לעם ישראל, הוספה של עוד זוג, הוספה של שלמות, הוספה של שכינה. יש לפרסם לעשרה מישראל את כל מה ששייך בעומק לכל ישראל, אשר מגלים באחדותם את גילוי שכינתו של ה' יתברך.

סוגייתנו כאמור, מדברת על היחס בין מציאות הפרט לבין מציאות הכלל. מה הוא הדגש בחתונה, האם הכניסה לכלל ישראל תחת כנפי השכינה או שמא בניית המציאות של הפרט בפני עצמו ורק מתוך כך יש לו לבוא אל הכלל. ויש לומר כי אלו ואלו דברי אלוקים חיים ויש צורך גם בתפיסה הזו וגם בתפיסה הזו.

ולבסוף אומרת הגמרא **והלכתא המזכה לעובר לא קנה.** ובאמת יש קשר לסוגייתנו. בעומק, בעקבות דברינו יש להבין, שבסופו של דבר העובר אין לו מציאות בפני עצמו, הוא בטל לאימו. ואם נקשר זאת לסוגייתנו כמו שעשה החתם סופר, הזוג אין להם מציאות בפני עצמם ובטלים הם לכלל, אין הם אלא כעוד אבן מהבניין הגדול והשלם.

---

6. אף בזבחים צב: אומר שמואל לרב חנן בגדתאה: אייתי לי בי עשרה ואימא לך קמייהו. אלא ששם הדרשה מדברת על נסכים שנטמאו שיש לעשות להן מערכה בפני עצמן. יש לחשוב האם יש קשר בין שני המקומות בהם מופיע לפנינו ששמואל אמר לרב חנן בגדתאה להביא לפניו עשרה. האם אלו היו סתם שני חידושים או שיש קשר בין שני המקומות. רש"י במקום מבאר מדוע יש לשורפן בפני עצמן: "תמיה אני למה שורפן לעצמן ואינו שורפן בבית הדשן שהיה בעזרה שבו שורפין פסולי קדשי קדשים ונראה בעיני שהוא דבר לח שורפן לעצמן שתהא שריפתן ניכרת לעצמן שאם היה שורפן עם בשר אין ניכרין שהרי אין בהן ממש." כלומר, יש לשורפן בפני עצמם, מפני שבכך יהיו ניכרים בפני עצמם. ואולי בעקבות דברינו אנו יכולים לראות את הקשר גם כאן. אמנם לא מדובר כאן על אנשים אך מדובר כאן על דבר שניכר בפני עצמו או שמא הוא יתבטל כאשר הוא יהיה נכלל בכלל גדול יותר יחד עם שאר הדברים. ובמקום כזה שמדובר על יחס בין פרט לכלל, בין אם זה באנשים ובין אם זה במנחות דרש שמואל את דרשתו בפני **הרבים**.